

TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ YAŞAMIN BAŞLANGICINA İLİŞKİN BİLDİRGE

4-5 Nisan 2008 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Türk Tabipleri Birliğı Etik Bildirgeler Çalıştayı"nda kabul edilmiştir.

20 Haziran 2009 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Türk Tabipleri Birliğı Etik Bildirgeler Çalıştayı"nda güncellenmiştir.

Yaşamı gebeliğın başlangıcıyla başlatmak, üzerinde uzlaşı sağlanmamış bir görüştür. Embriyonun canlılığına saygı göstermekle birlikte, yaşamın başlangıcıyla ilgili konularda kadınların özne olarak kabul edildiğı bir bakış açısı yerinde olacaktır. Ölümde birey kendi bedenindedir ve ölümü tek başına yaşamaktadır. Oysa, gebelikte embriyo süreci annesiyle paylaşmaktadır. Bu nedenle, gebelikte kadını da özne olarak gören bir bakış, yaşamın başlangıç ve sonuç süreçlerinin birbirinden ayrılmasını gerektirmektedir.

İleri tıp teknolojisindeki gelişmeler belli alanlarda yarar sağlamakla birlikte, yeni toplumsal ve insani sorunları da beraberinde getirmektedir. Teknolojinin yaşamı oluşturma, sürdürme, canlılığı koruma hatta ölümü ertelemede kullanımı insani değerleri tehdit etmekte ve ortaya yeni değer sorunları çıkarmaktadır. Yaşamın başında ve sonunda teknolojinin yoğun kullanımı, kaynakların adil dağılımı açısından da sorunludur.

Söz konusu teknolojilerin kullanımının en yaygın olduğı yaşamın başlangıcı ve sonuna ilişkin değer tartışmalarında (yaşamın değeri, insanın biricik oluşu, insanın ahlaksal bütünlüğü ve hakları gibi) belli kavramlar tekrar ele alınmış, olası etik sorunlarla baş etmeye yardımcı olabilecek etik ilkeler oluşturulmuştur.

Türk Tabipleri Birliğı yaşamın başlangıcı ile ilgili olarak aşağıdaki ilkeleri kabul eder:

Gebelikten korunma: Kadınların doğurganlıklarını kendi kararlarıyla ve sorumluluğı eşleriyle paylaşarak yaşamaları konusunda sağlık çalışanları sorumluluk taşır. Erken ya da ileri yaşta, sık aralıklarla ve çok sayıda gebelikler kadın, çocuk ve toplum sağlığı açısından sakıncalı olabilir.

Korunma için erkeklere yönelik yöntemlerin geliştirilmesi ve kullanımının artırılması özellikle desteklenmelidir. Gebelikten korunmada erkek sorumluluğı vurgulanmalıdır.

Gebeliğın sonlandırılması: Kadınların istemedikleri bir gebeliğı sürdürmeye zorlanamayacakları gerçeğinden hareketle uygulanan gebeliğın sonlandırılması işlemleri, kadına istemediğı gebeliğı sürdürmeme seçeneğı sunmakla birlikte, yaşam ve sağlığının tehlikeye atılmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle sağlık çalışanlarının temel sorumluluğı, gebeliğın önlenmesi noktasındadır. Tıbbi

gerekleşmelerle ya da istenmeyen gebeliklerin önlenemediği durumlarda ise, gebeliği sonlandırma işlemi;

- ülkemizin gebeliği sonlandırmaya ilişkin yasal sınırları ve sınırlandırmaları göz önünde tutularak,
- annenin yaşam ve sağlığını tehdit edebilecek olası sorunları önleyecek bir sağlık kurumunda,
- yeterli bilgi ve beceriye sahip bir hekim tarafından gerçekleştirilmelidir.

Prenatal Tanı: Prenatal tanı fetüsün yapısal, kromozomal ve genetik anormallikler açısından değerlendirilmesine olanak sağlayan bir dizi teknik işlemi kapsamaktadır. İleri tıp teknolojisinin gelişimiyle paralellik gösteren prenatal tanı tekniklerinin kullanılmasının asıl amacı; fetüsün sahip olduğu hastalıkların, sakatlıkların önlenmesi; önlenemediği durumlarda erken müdahale edilmesidir.

Ancak prenatal tanı testlerinin kimin yararına –fetüsün, annenin, ailenin, toplumun– yapıldığı, elde edilecek yarar için katlanmak durumunda kalınan zararın ne kadar tarafsızca dengelendiği, maliyet hesaplarının ne kadar hakkaniyetli yapıldığı, ırk, cinsiyet, zeka ve fiziksel özür ayrımcılığının yapıp yapılmadığı şeklinde etik kaygılar bulunmaktadır.

Prenatal tanı testlerine ait bu etik kaygıları göz önünde tutarak;

1. Prenatal tanı testlerinde doğru sonuçlara ulaşabilmek için ülkemize özgü risk değerlendirme standartları oluşturulmalıdır.
2. Her bir çift gebelik kontrolleri sırasında prenatal tanı testlerinin önemi, yararları, olası zararları ve riskleri konusunda ayrıntılı olarak aydınlatılmalıdır.
3. Prenatal tanı testleri cinsiyet tayini amacıyla yapılmamalıdır.
4. Prenatal tanı testleri girişimsel olmayan tanı testlerinden başlanarak ve endikasyon kurallarına kesinlikle uyularak planlanmalıdır.
5. Önerilen her bir prenatal testin anne ve bebeğe yakın gelecekte ve sonrasında getirebileceği olası yararları, zararları, riskleri hakkında ayrıntılı, yazılı bilgilendirme formu kullanarak açıklama yapılmalı ve aydınlatılmış onamları elde edilmelidir.

Yardımcı Üreme Teknikleri: Teknolojinin getirdiği tıbbi gelişmeler önceden öngörülemeyecek toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Hekimler yardımcı üreme tekniklerinin yarattığı insani sorunları göz önünde tutarak bu yöntemlere karşı eleştirel bir uzaklığı korumalıdır.

Toplumda cinsiyet eşitliğinin bozulmaması, çocuk haklarının korunması ve kaynakların adil dağılımını da gözetecek bir yaklaşımın benimsenmesi için;

1. Çocuk sahibi olmak isteyen her çift, söz konusu yöntemin anne ve bebeğe yararları, olası zararları, riskleri, alternatif üreme teknikleri, bunların yararları ve tehlikeleri konusunda aydınlatılmalıdır.

2. Yeni üreme tekniklerinin her biri için şekillerle desteklenen bilgilendirme formları hazırlanmalıdır. Çift, formu incelemeleri için tanınan sürenin sonunda soru sormaya cesaretlendirilerek bilgilerin anlaşıldığından emin olunmalıdır.

3. Her çifte yardımcı üreme teknikleri kullanılarak oluşturulacak embriyonun sağlıklı gelişmesi, sağlıklı doğması ve sağlıklı büyümesi hakkında danışmanlık sağlanmalıdır. Girişimde bulunurken, ileri yaş anneliklerinin çocuk açısından doğuracağı psikososyal sorunlar göz önünde bulundurulmalıdır.

4. Yardımcı üreme teknikleri elektif tıbbi uygulamalardır; bu tekniklerden yararlanmak için yapılan başvurularda kaynakların adil dağılımı ilkesi göz önünde tutulmalıdır.

Embriyo Nakilleri ve Yok Edilmesi: Yardımcı üreme yöntemlerinden biri olan dış ortamda geliştirilen insan embriyosunun nakledilmesi, saklanması, araştırma amaçlı kullanılması; bir başkasına satılma ve yok edilmeye ilgili olarak ciddi etik sorunlar yaratmaktadır. Bu gelişmeleri izleyen süreçte insan embriyosunu klonlamanın insanın teklliğini, bütünlüğünü ve insani değerleri sarsacağından endişe edilmektedir. Embriyo transferinin uygulamaya aktarımında;

1. Embriyo aktarımı isteyen her çiftten; yöntemin nasıl uygulanacağı, anne ve bebeğe olası etkilerinin ne olduğu, bebek sayısı olasılığı ile nakilden sonra bebeğin ya da bebeklerin alınma ihtimali hakkında ayrıntılı bilgilendirme yapıldıktan sonra aydınlatılmış onam elde edilmelidir.
2. Embriyo aktarımı için karar veren çifte yöntem konusunda olduğu gibi, çoklu gebeliğin aile ve ülkeye getirebileceği yarar ve zarar konusunda da danışmanlık hizmeti sağlanmalıdır.
3. Nakilden sonra yok edilecek embriyoların seçiminde, asla cinsiyet gözetilmemeli, işlemin anne ve diğer embriyolara daha az zarar verecek şekilde yapılmasını sağlayacak olan ve sağlıklı doğma şansı en az olan embriyo seçilmelidir.
4. Nakledilmeyen embriyolar çiftlerin aydınlatılmış onamlarına göre dondurulmalı ya da yok edilmelidir.
5. Nakledilmeyen embriyoların bilimsel araştırmalarda kullanılması kesinlikle çiftin iznine bağlı olmalıdır.
6. Saklanan embriyoların ticaretinin yapılmasını önleyecek sıkı yasal önlemler alınmalıdır.